

بررسی و تحلیل مولفه‌های موثر بر ادراک مفهوم محله به مثابه مکان سکونت بر پایه دیدگاه آرمان‌گرایان مدینه فاضله اسلامی*

غلامرضا حقیقت‌نائینی^۱ * (نویسنده مسئول)، محمد شیخی^۲، مرتضی محمودی مهماندوست^۳

^۱ دانشیار گروه شهرسازی دانشگاه هنر، تهران، ایران

^۲ دانشیار گروه برنامه‌ریزی شهری و توسعه منطقه‌ای دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

^۳ دانشجوی دکتری شهرسازی دانشگاه هنر، تهران، ایران

تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۶/۲۴

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۲/۱۶

چکیده

با توجه به شواهد و نتایج پژوهش‌ها، زندگی در شهرهای سنتی ایران در قالب ساختار و نظام محله‌بندی انتظام و معنا می‌یافت؛ اما امروزه شهر به مجموعه شبکه‌های مختلف از روابط اجتماعی گسسته شده گفته می‌شود که حدود مرز آن برای هر شهروند متفاوت است. پیامد این تحول معنایی و گسیختگی اجتماعی، تنزل مفاهیم زیست در محلات دهه‌های اخیر است. در نتیجه، بازخوانی و تحلیل مفاهیم زیستی محلات گذشته برای فرایند توسعه و ارتقاء کیفی شهرهای امروز امری ضروری است. حس تعلق به محله، همسایگی، تعاون و مشارکت‌های اجتماعی از جمله مفاهیمی هستند که جریان زندگی محلات سنتی را هدایت می‌نمود که بهره‌گیری از آموزه‌های چنین مدل و نظامی می‌تواند موجب احیاء هویت محلات و گسترش راهکارهای اجتماع محور توسعه در جامعه گردد. دستیابی به چنین نتایجی نیازمند پذیرش محله به عنوان مکانی معنادار و هدایت‌گر جریان‌های فردی و اجتماعی سکونت است. از میان آراء و دیدگاه‌های مختلف پیرامون مفهوم محله، متفکران و آرمان‌گرایان مدینه فاضله اسلامی از جمله فارابی، ملاصدرا، سهروردی و ... با وجود برخی تنوع‌ها، رویکردی مشابه و همسو با ویژگی‌های مکان محور و اجتماع مبنای محلات سنتی اسلامی داشته‌اند. از این رو در این پژوهش ضمن تحلیل و اثبات نقش «محله به مثابه مکانی برای سکونت» به تبیین مولفه‌های ادراک مفهوم محله بر پایه دیدگاه اندیشمندان آرمان‌شهر اسلامی پرداخته‌ایم. روش تحقیق در این پژوهش، ترکیبی از روش‌های تاریخی تفسیری و تجزیه و تحلیل محتواست؛ به گونه‌ای که در بررسی دیدگاه حکما و فلاسفه مدینه فاضله اسلامی، متون و مستندات تاریخی مرتبط تفسیر و تحلیل شده‌اند. همچنین در بررسی مبانی نظری مفاهیم و اصطلاحات مکان، محله، سکونت و همین‌طور تحلیل و تفسیر نتایج آراء اندیشمندان متقدم آرمان‌شهر اسلامی از روش تحلیل محتوا بهره گرفته شده است. نتیجه اینکه شش مولفه به عنوان عوامل اصلی ادراک مفهوم محله از دیدگاه آرمان‌گرایان شهر اسلامی استنتاج می‌شود که شامل: تعاون و مشارکت اجتماعی، حس تعلق به محله، سلسله مراتب و حریم، ارزش‌های فردی و اجتماعی، ابنیه و عناصر کالبدی محله و در نهایت تامین رفاه و رضایت‌مندی از محله است.

واژگان کلیدی: مکان، محله، سکونت، ادراک مفهوم محله و مدینه فاضله (آرمان‌شهر اسلامی).

* این مقاله مستخرج از رساله دکتری شهرسازی مرتضی محمودی مهماندوست با عنوان «بازخوانی سیر تحول مفهوم محله در تهران معاصر» است که در گروه شهرسازی دانشگاه هنر (تهران) به راهنمایی آقای دکتر غلامرضا حقیقت‌نائینی و مشاوره آقای دکتر محمد شیخی در حال انجام است.

* E-Mail: haghghatreza@gmail.com

Surveying and Analyzing of Effective Factors on the Concept of Neighborhood as a Place of Dwelling Based on the Views of the Prominent Philosophers of Islamic Utopia

Gholam Reza Haghghat Naeini *(Corresponding Author)

Associate Professor of Urban Planning, Art University, Tehran, Iran

* *haghghatreza@gmail.com*

Mohammad Shaikhi

Associate Professor, Department of Urban Planning and Regional Development, Allameh Tabatabaee University.

Morteza Mahmoudi Mehmandoost

PhD student of urban planning, Art University, Tehran, Iran

Abstract:

Researches and evidences about living in traditional Iranian neighborhoods reveals a coherent, self-made physical and social structure that expresses the great concepts of human habitations. But today, the City has been separated to different networks of social relationships, which its borders and limits are different for each citizen. The consequences of this semantic change and the social separation is declining the life concepts at neighborhoods in recent decades. As a result, it is necessary to review and analyze the concepts of living in traditional neighborhoods for analyzing the ways to improve the quality of today's cities. Neighborhood, the sense of belonging to it, collaboration and social participation are the concepts that lead the living in traditional neighborhoods and using the lessons of such a model can revitalize the identity of the neighborhoods and enhances the community-led approaches to society development. Achieving such results requires the acceptance of the neighborhood as a spiritual place and a guidance to the individual and social flows of dwelling. Among the different opinions and perspectives about the concept of the neighborhood, the Islamic Utopia Philosophers and idealists including Farabi, Mulla Sadra, Suhrawardi and etc., despite of some variations, have a similar approach to the place-led and community-led characteristics of traditional Islamic neighborhoods. Therefore, in this research, while analyzing and proving the role of "neighborhood as a place of dwelling", we find and analyze the factors of neighborhood concept perception based on the viewpoints of Philosophers of the Islamic Utopia. This research's method is a combination of historical interpretation and content analysis. For studying the viewpoints of the Islamic Utopia idealists and philosophers, the texts and historical documents have been interpreted and analyzed. Also, for studying the theoretical foundations of concepts and terms such as place, neighborhood, dwelling, and the analysis of the early Islamic Utopia philosopher's opinions, content analysis method has been used. The result shows that the six factors is inferred from the viewpoint of the Islamic Utopia idealists which are the main factors of perceiving the concept of the neighborhood: 1. Collaboration and social participation, 2. Sense of belonging to the neighborhood, 3. Hierarchy and privacy, 4. Individual and social values, 5. Buildings and physical elements of the neighborhood, and 6. Providing of welfare and satisfaction of the neighborhood.

Keywords: Place, Neighborhood, Dwelling, Perception of the Neighborhood Concept, Utopia.